

ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ

SUBJECT ADMINISTRATIVE OFFENSES

Гуржій Т.О.,

д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права

Київський національний торговельно-економічний університет

В умовах жвавого обговорення питань адміністративно-правової відповідальності на сторінках вітчизняної наукової літератури вельми дивним і парадоксальним виглядає брак уваги до проблематики предмета адміністративного проступку. Сучасна адміністративно-правова доктрина виходить з того, що встановлення предмета посягання є запорукою правильної кваліфікації адміністративних проступків та важливою передумовою ефективності адміністративно-деліктних норм. Однак, на жаль, попри всю слушність такого підходу, більшість науковців обмежуються констатацією важливості предмета адміністративного проступку, та не вдаються до аналізу його природи, сутності та визначальних характеристик.

Не робить цього і законодавець, хоча й використовує термін «предмет» при визначенні низки адміністративних стягнень, зокрема, таких як: «оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення» та «конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення...» (див.: ст.ст. 24, 25, 28 і 29 КУпАП) [1].

Слід зауважити, що свого часу зміст відповідних положень КУпАП (прийнятий у 1984р.) істотно вплинув на доктринальне уявлення як про сам предмет адміністративного проступку, так і про його співвідношення з безпосереднім об'єктом адміністративного проступку. В адміністративно-правовій літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття ці поняття здебільшого вживалися як тотожні. Зокрема, О.І. Остапенко пише: «Оскільки суспільні відносини, що охороняються адміністративним законодавством, мають стійкі закономірні зв'язки, які складаються між людьми у процесі їх діяльності, то структурні елементи цих відносин (суб'єкти, предмет, сама діяльність) можуть бути безпосереднім об'єктом посягання» [2, с. 96, 97]. Аналогічну точку зору висловлювали С.Т.Гончарук, Г.Г.Забарний, В.К.Шкарупа та деякі інші науковці [3, с. 36; 4, с. 99].

Однак подальший розвиток наукової думки та вітчизняного законодавства засвідчив принципову відмінність між безпосереднім об'єктом і предметом адміністративного проступку. Одним з перших на цю відмінність звернув увагу професор В.К.Колпаков, наголосивши на тому, що: «конкретний адміністративний проступок завдає шкоди певним суспільним відносинам, що охороняються адміністративною санкцією. Саме ці відносини і є безпосереднім об'єктом делікту» [5, с. 267]. Будучи підтримана широким загальним, ця точка зору набувала дедалі ширшого визнання і згодом почала превалювати у вітчизняній науковій думці.

З плином часу в адміністративному праві остаточно ствердилась ідея про те, що безпосереднім об'єктом адміністративного проступку є суспільні відносини, які потерпають від протиправних дій (бездіяльності) винної особи [6]. У свою чергу, предмет адміністративного проступку нині прийнято розглядати як невід'ємну складову та матеріальну основу його безпосереднього об'єкта, тобто як його окрему частину.

Як ключова соціальна категорія, суспільні відносини завжди мисляться у нерозривній єдності своїх складових елементів: певних соціальних зв'язків, їх учасників, а також предмета (явища об'єктивної дійсності, «навколо» якого вони виникають). Твердження про здатність одно-

го з цих елементів (частини) бути безпосереднім об'єктом проступку, фактично підносить його до рівня самих суспільних відносин (цілого). А це явно суперечить правилам формальної логіки, котра відкидає можливість отождоження понять з різним фактичним обсягом [7, с. 26].

Ідея про розмежування предмета та безпосереднього об'єкта адміністративного проступку дістала розвитку й на законодавчому рівні. У більшості пізніше прийнятих нормативних актів ці поняття не отождожуються. Зокрема, в ст.ст. 243, 244, 399, 495, 511, 513 та 521 Митного Кодексу України (2012р.) йдеться про «товари – безпосередні предмети порушення митних правил», в ст. 340 МК України – про «предмети контрабанди», а в ст.ст. 461 та 471 МК України – про «конфіскацію транспортних засобів комерційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил» [8].

Поряд з цим, слід зазначити, що не зважаючи на істотний прогрес у розумінні предмета адміністративного проступку та його співвідношення з іншими правовими категоріями, законодавчі інтерпретації цього поняття досі є суперечливими. Прикладом можуть слугувати згадані вище положення Митного Кодексу України.

По-перше, відносячи транспортні засоби комерційного призначення до предмету адміністративних проступків, законодавець невиправдано отождолює його із знаряддям правопорушення, тобто – речами або предметами, які порушник використовує для реалізації деліктного задуму. Адже в контексті положень МК України відповідні транспортні засоби розглядаються як інструмент незаконного переміщення товарів через митний кордон України, тобто як знаряддя проступку, а не предмет посягання (в дійсності, таким предметом виступають товари, перемішувані через митний кордон за допомогою транспортних засобів комерційного призначення).

По-друге, в Митному Кодексі України законодавець використовує словосполучення «безпосередній предмет адміністративного проступку», хоча таке поняття, як безпосередній предмет невідоме ні галузевій науці, ані загальній теорії права. Законодавче закріплення цього поняття в МК України стало результатом непродуманого калькування ряду положень КУпАП (зокрема, ст.ст. 24, 25, 28 і 29), де йдеться про безпосередній об'єкт проступку. В дійсності ж, у використанні подібної семантичної конструкції відсутній будь-який практичний сенс, оскільки предмет адміністративного проступку (на відміну від його об'єкта, котрий буває загальним, видовим, родовим і безпосереднім) не має кількох рівнів узагальнення, а отже – не потребує конкретизації.

Слід зазначити, що ведучи мову про предмет адміністративного проступку, науковці радянської доби мали на увазі лише фізичні тіла (речі). Однак, такий підхід до розуміння предмету проступку є надто обмеженим. Він став результатом гіперматеріалістичного уявлення про «предмет» та, як наслідок, його однобокого сприйняття у якості конкретної матеріальної речі або фізичного тіла.

В теорії пізнання термін «предмет» використовується для позначення сторін, властивостей і відношень навколишнього світу, виділених у процесі практики прикладання пізнавальних зусиль на об'єкт. Саме з такого розуміння предмета виходить сучасна адміністративно-правова наука.

Очевидно, що відносини у суспільстві (у тому числі – охоронювані санкціями адміністративно-правових норм) складаються не лише навколо матеріальних речей, а й навколо здоров'я людини, людської поведінки (дій та бездіяльності), духовних, культурних та інших нематеріальних благ, певного порядку, певних умов, вимог, процедур тощо. Саме такі відносини становлять об'єкт адміністративних проступків, передбачених ст. 173-2 КУпАП «Вчинення насильства в сім'ї», ст. 175-1 КУпАП «Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях», ст. 183 КУпАП «Завідомо неправдивий виклик спецслужб», ст. 185-5 КУпАП «Перешкодження явці до суду народного засідателя, присяжного», ст. 187 КУпАП «Порушення правил адміністративного нагляду» та багатьох інших. Порушення цих відносин передбачає неминучий вплив на їх «ядро», котре однак не може бути ідентифіковане як певне фізичне тіло.

Ідея про те, що предметом адміністративного проступку можуть виступати тільки матеріальні речі, фактично означає визнання безпредметності величезного кола суспільно-небезпечних діянь: від дрібного хуліганства (ст. 173 КУпАП) до недобросовісної конкуренції (ст. 164-3 КУпАП).

Крім того, окремі адміністративно-деліктні норми прямо передбачають здатність «неречових» об'єктів бути предметом адміністративного проступку. Так, наприклад, Митний Кодекс України встановлює адміністративне стягнення у вигляді конфіскації товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил (ст. 471 МКУ). Товари як предмет порушення митних правил фігурують також у диспозиціях переважної більшості адміністративно-деліктних норм, закріплених Главою 68 МКУ. У той же час п. 57 ст. 4 Митного Кодексу відносить до таких товарів «електроенергію, що переміщується лініями електропередачі». Таким чином, вітчизняний законодавець виходить з того, що електроенергія, як суто фізичний процес (а не матеріальна річ), здатна бути безпосереднім предметом адміністративних проступків і навіть підлягати конфіскації.

У цьому зв'язку показовим є приклад науки кримінального права, представники якої традиційно відносять до «предметів злочину» різноманітні неречові об'єкти: енергію, інформацію та інші «нематеріальні утворення».

На підставі викладеного можна констатувати, що предметом адміністративних проступків виступають не лише фізичні тіла, але й інші, «неречові» явища об'єктивного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Остапенко О. І. Кваліфікація адміністративних правопорушень : [монографія] / О. І. Остапенко. – Львів : Львівський інститут внутрішніх справ, 2000. – 173 с.
3. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / С. Т. Гончарук. – К. : НАВСУ, 2000. – 240 с.
4. Калюжний Р. А. Адміністративне право України : [навчальний посібник] / Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарлупа В. К. – К. : Вид-во «Паливода», 2003. – 212 с.
5. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підручник] / В. К. Колпаков. – Юрінком Інтер, 2000. – 752 с.
6. Гуржій А. В. Об'єкт правопорушення як критерій структуризації адміністративно-деліктного законодавства / А. В. Гуржій, Ю. О. Мельник // Юридична наука. – 2015. – № 4. – С. 14-19.
7. Гуржій Т. О. Предмет адміністративного делікту / Т. О. Гуржій // Право України. – 2006. – №7. – С. 25-27.
8. Митний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ, ПРАВОМОЧНИХ ВИРІШУВАТИ СПРАВИ ПРО ПРОСТУПКИ В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

SYSTEM OF BUSINESS EMPOWERED TO RESOLVE CASES ABOUT MISCONDUCT IN SECURITY CIVIL AVIATION

Гусар О.А.,
к.ю.н.

Національний авіаційний університет

Цивільна авіація це авіація, яка використовується для задоволення потреб економіки і громадян у повітряних перевезеннях і авіаційних роботах, а також для виконання польотів у приватних цілях [1]. Під безпекою польотів в сфері цивільної авіації прийнято розуміти стан, за якого ризик шкоди чи ушкодження обмежений до прийнятного рівня. Вона є часткою поняття «безпека авіації», до якого входять: а) безпека польотів, б) авіаційна безпека, в) екологічна безпека, г) економічна безпека, д) інформаційна безпека.

Діяння, які кваліфікуються порушеннями правил безпеки польотів і тягнуть адміністративну відповідальність визначені у статті 111 «Порушення правил безпеки польотів» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2]. Ними є: а) розміщення в районі аеродрому будь-яких знаків і пристроїв, схожих на маркірувальні знаки і пристрої, прийняті для розпізнання аеродромів; б) спалювання піротехнічних виробів без дозволу адміністрації аеропорту (аеродрому); в) влаштування об'єктів, які сприяють масовому скупченню птахів, небезпечних для польотів повітряних суден.

Крім згаданих діянь, порушення правил безпеки польотів слід визнати порушення правил поведінки на повітряному судні, відповідальність за які встановлена статтею 112 КУпАП, а саме – невиконання особами, які перебувають на повітряному судні, розпоряджень командира судна [3].

Провадження у справах про адміністративні проступки, що порушують правила безпеки польотів вирізняється серед інших проваджень за низкою критеріїв. Це, насамперед, особливості органів, які здійснюють провадження, специфіка актів, якими оформляється процесуальна діяльність, процедури їх оформлення, його швидкість, економічність та інші.

Система суб'єктів, які уповноважені розглядати справи про порушення правил безпеки польотів, розгалужена і різноманітна. Втім, центральне місце у її структурі належить органам і посадовим особам, на яких покладено і забезпечення безпеки польотів.

Згідно ч. 1 ст. 228 КУпАП, справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 111 (крім порушень, вчинених на аеродромах, не внесених до державного